

Тема 7. Суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток України у сер. 1940-1980-х рр.

План

1. Україна в умовах десталінізації (1956-1964 рр.).
2. Україна в період загострення кризи радянської системи (1965-1985 рр.).
3. Опозиційний рух в Україні в другій половині 60-х - першій половині 80-х років, його представники.
4. Перебудова в СРСР та її наслідки для України.
5. Спроба державного перевороту в СРСР і Україна. Розпад Радянського Союзу і відродження незалежної України.

Смерть Сталіна 5 березня 1953 року внесла в життя СРСР істотні зміни, потреба в яких давно назріла.

Ці зміни в другій половині 50 –х першій половині 60 –х років пов'язані з діяльністю першого секретаря ЦК КПРС М.Хрущова.

Він поклав початок десталінізації і здійснив реформи в усіх сферах життя суспільства.

Десталінізація

- Значне розширення прав союзних республік в економічній та культурній сферах
- Припинення масових репресій, поступова ліквідація системи ГУЛАГУ, повернення додому сотень тисяч колишніх політ. в'язнів
- Демократизація роботи парторганізацій. Прийняття нового Статуту
- Реабілітація цілих народів, які під час війни були примусово депортовані з своїх земель (кримські татари, чеченці)
- Зміна назв населених пунктів, вулиць, тощо, які носили ім'я Сталіна
- Виникнення дисидентства (рух шестидесятників)
- Послаблення цензури, внаслідок чого значно пожвавилось літературне життя суспільства

За Хрущова відбувся підйом життєвого рівня народу:

- скоротився до 7 годин робочий день,
- зросла заробітна плата,
- був скасований випуск обов'язкових облігацій держпозик,
- почалося масове житлове будівництво. Родини стали одержувати окремі квартири, (18 млн осіб одержали чи збудували житло);
- продовжувалася газифікація міст,
- колгоспники одержали паспорти і право вільного пересування країною.

Реформи в політичній сфері:

- відновилися демократичні норми діяльності КПРС: регулярне скликання з'їздів партії і пленумів ЦК КПРС України; критика і самокритика в партії;
- зросла роль Рад. як в центрі так і на місцях, але зберігалось верховенство партійних органів над державними;
- люди отримали можливість більш вільно висловлювати свої думки;
- продовжувалася реабілітація. На березень 1957р. було звільнено з таборів, спецпоселень близько 65,5 тис. чоловік;
- спроби розширення прав республік:
- українці частіше висувалися на керівні посади в республіці. В 1953р. першим секретарем ЦК КПРС було призначено О.Кириченка –першого українця на цій посаді;
- активізувалася діяльність України на міжнародній арені. У 1955р. Україна стала членом 29 міжнародних організацій;
- внаслідок реформи управління економікою в 1957р. під контроль України перейшло 97% заводів республіки проти 34% в 1953р.;
- у відання республіки передавалися питання районування, віднесення міст до обласного, республіканського підпорядкування, приймання цивільного, кримінального і процесуального кодексів судочинства.

Зрушення в духовному житті:

- розширювалася сфера вживання української мови, збільшилося видання українських книжок;
- зростає престиж української науки. Виходять друком фундаментальні наукові праці: “Українська Радянська Енциклопедія”, “ Історія української літератури”.
- видаються фахові журнали українською мовою: “Український історичний журнал”. та ін;
- було реабілітовано багатьох діячів української культури: О.Олесь, М.Вороний та інші;
- видатним явищем духовного життя стала поява шістдесятників, які виступали за розвиток української мови, культури, за свободу самовираження;
- активізувалася діяльність громадських організацій.

Олександр Кириченко

Петро Юхимович Шелест, український державний діяч, перший секретар ЦК Компартії України (1963-72 рр.)

Україна в період загострення кризи радянської системи (1965-1985 рр.).

У соціальній сфері України намітилися і поглибилися негативні тенденції:

1. Уповільнення темпів зростання реальних доходів населення.
2. Збереження і поглиблення відставання від країн Заходу щодо рівня споживання на душу населення. (на споживчий ринок працювали лише 29% підприємств, а розвинутих країнах – 50-60%).
3. Загострення житлової проблеми.
4. Зниження рівня охорони здоров'я.

Для суспільно-політичного життя цього періоду характерно:

1. Підміна справжнього народовладдя формальним представництвом трудящих у радах, обмеження їхньої реальної влади.
2. Зростання масштабів бюрократичного апарату, узурпація значної частини законодавчих функцій виконавчою владою.
3. Зведення нанівець самостійності громадських організацій, їхнє фактичне одержавлення.
4. Згортання гласності.
5. Перетворення КПРС на стрижень державної структури і зосередження у її руках усієї повноти влади.

Основні течії дисидентства:

1. Правозахисне, або демократичне, дисидентство,

репрезентоване в Росії А. Сахаровим, О Солженциним та їхніми однодумцями, а в нашій республіці - Українською Гельсінською Групою (УГГ), її очолив письменник М. Руденко, входили О. Бердник, П. Григоренко, Л. Лук'яненко, І. Кандиба, М. Маринович та інші, всього 37 осіб.

2. Релігійне дисидентство, що мало на меті боротьбу за

фактичне, а не декларативне визнання свободи совісті, за відновлення українських греко-католицької та автокефальної православної церков, за свободу діяльності протестантських сект (Г. Вінс, І. Гель, В. Романюк, Й Тереля).

3. Національна орієнтоване дисидентство, яке рішуче

засуджувало шовінізм, імперську політику центру, форсовану русифікацію, виступало на захист прав і свобод усіх народів та їхню співпрацю в боротьбі за умови життя, гідні цивілізованого світу. До цього напряму належать І. Дзюба, С. Караванський, В. Мороз, В. Чорновіл та ін.

Опозиційний рух в Україні в другій половині 60-х - першій половині 80-х років, його представники

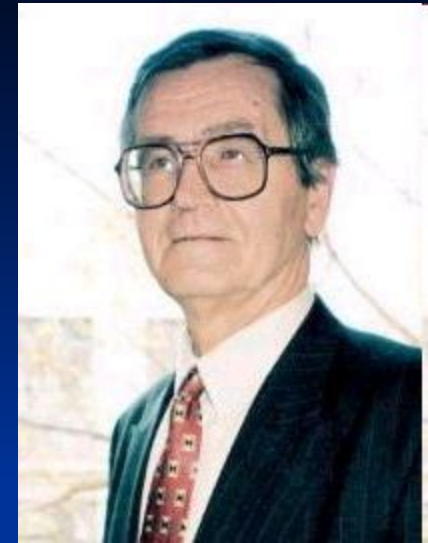
Л. Лук'яненко,

В. Чорновіл

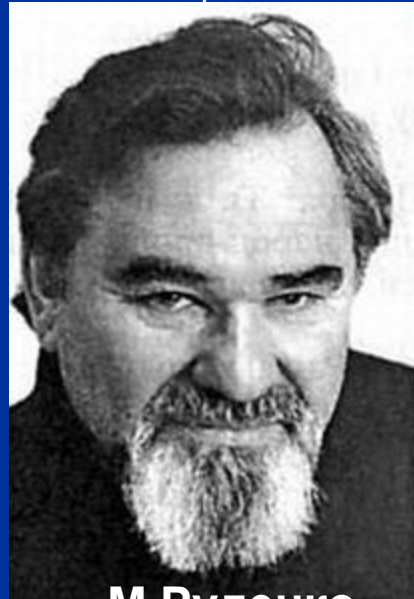
П. Григоренко

І. Дзюба

М. Маринович

М.Руденко.

ІВАН ДРАЧ

В. Стус

Етапи перебудови та її наслідки для України:

I (квітень 1985 – січень 1987) - визрівання політичного курсу перебудови. проголошено курс на прискорення соціально-економічного розвитку; висунуто лозунги „гласність” і „широка демократія”; переоцінка історичного минулого; «потепління» зовнішній політиці.

II (січень 1987- літо 1988) – усвідомлення основних завдань, формування та розширення соціальної бази перебудови, усвідомлення того, що економічні реформи неможливі без політичних.

III (літо 1988- травень 1989) – зміщення рушійних сил перебудови вниз.

Порушено питання про глибоке реформування політичної системи, зміна ролі і місця партії. У червні 1989р. в Україні діє більше 47 тис. неформальних об'єднань.

IV (травень 1989-лютий 1990) – розмежування, консолідація та протистояння політичних сил. Розгортанню багатопартійності; скасовано ст.6 Конституції про керівну роль партії у суспільстві.

V етап (лютий – грудень 1990 р.) – наростання протистояння між реформаторськими і консервативними силами.

VI етап (грудень 1990- серпень 1991 рр.) – кінець перебудови.

Проведення економічних реформ

Квітень 1985 р – програма прискорення соціально-економічного розвитку передбачала:

- до 2000 року створити виробничий потенціал, що дорівнював би вже створеному за 70 років радянської влади;
- вирішення соціальних проблем – продовольчу, житлову, забезпечити населення товарами повсякденного вжитку;

Червень 1987 р реформа М. Рижкова-Л. Абалкіна, зміна методів управління.

Суть реформи: самостійність, самоокупність, самофінансування.

У 1987 р. були прийняті: «Закон про державне підприємництво», «Закон про кооперацію», які передбачали:

- переведення підприємництва на госпрозрахунок;
- утворення кооперативного сектора;
- величина заробітної плати залежала від результатів господарчої діяльності.

У результаті: реформа була непослідовною і зазнала провалу. У 1990 р. відбулося скорочення обсягів виробництва. Національний дохід України скоротився на 1,5 %.

- Червень 1990 р.- Верховна Рада СРСР прийняла програму переходу до регульованої ринкової економіки.
- Але з 1990 р. в Україні розвивалася інфляція, дефіцит бюджету, спад темпів розвитку.

Розпад СРСР

Причини розпаду СРСР:

Формально СРСР був федерацією, але фактично унітарною державою.

Недоліки і помилки в національній політиці керівництва СРСР:
курс на формування нової спільності радянського народу;
невирішеність багатьох національних проблем.

Суперечливі непослідовні економічні реформи спричинили розбалансованість народного господарства, поглиблення економічної кризи.

Процеси демократизації і гласності сприяли зростанню національної свідомості й активізації національно-визвольних рухів.

Ослаблення впливу КПРС.

Остаточно центральна влада втратила авторитет після заколоту 19-21 серпня 1991 року

Законом від 17 вересня 1991 р. назва Українська Радянська Соціальна Республіка була замінена назвою **Україна**

Формується три гілки влади:

- Законодавча влада – Верховна Рада України. Обирається раз в 4 роки кількістю 450 депутатів.
- Виконавча влада – Кабінет міністрів.
- Судова влада – суд.

Запровадження атрибутів державності:

1. Фіксація кордонів (4.11. 1991р. прийнято Закон „Про державний кордон України”)
2. Визначення громадянства (8.10. 1991р. прийнято Закон „Про громадянство України”)
3. Визнання національної символіки як державної (січень-лютий 1992р. державним гімном затверджено мелодію М.Вербицького „Ще не вмерла Україна”, синьо-жовте знамено – державним прапором, а тризуб – малим гербом України).
4. Запровадження власної грошової одиниці (1992р. – започатковано обіг купонів багаторазового використання, а 21 вересня 1996р. – введено гривню).
5. Створено власні збройні сили (6.12. 1991р. прийнято Закон „Про Збройні сили України”. Україна проголошувалася нейтральною, позаблоковою, без'ядерною державою. До 1994р. із території України було виведено всю ядерну зброю).

Етапи формування багатопартійності:

- **I етап** – зародження багатопартійності (1988 – березень 1990 рр.)
- **II етап** (травень 1990 – серпень 1991 рр.) – вихід багатопартійності на державний рівень .
- **III етап** (з серпня 1991 р.) – становлення багатопартійності.

Класифікація партій

Ліві (Партії соціалістичного та комуністичного спрямування):

- Комуністична партія України.
- Соціалістична партія.
- Селянська партія.
- Прогресивна соціалістична партія.

Праві

- Націонал-радикальні партії: Націоналістів. Українська національна асамблея. Консервативна республіканська партія. тощо

Централістські партії:

- Соціал-демократична партія України (об'єднана)
- Партія зелених України;
- Партія демократичного відродження України.